

Phẩm 3: PHÁT TÂM BỒ ĐỀ CỦA ĐỊA BỒ TÁT

Bồ-tát Ma-ha-tát lúc ban đầu phát tâm, nên lập chánh nguyện lớn, nói như vậy: Khi tôi chứng đắc đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, phải làm lợi ích cho tất cả chúng sinh, cần đặt yên mọi chúng sinh trong Đại Niết-bàn, lại phải giáo hóa hết thảy chúng sinh khiến có đầy đủ đại trí Bát nhã, đó gọi là tự lợi lợi tha. Vì thế người ban đầu phát tâm Bồ-đề, gọi là nhân duyên của Bồ-đề, nhân duyên của chúng sinh, nhân duyên của chánh nghĩa, nhân duyên của ba mươi bảy pháp trợ đạo, thâm giữ tất cả căn bản pháp thiện, nên Bồ-tát gọi là đại thiện của thiện, chân thật của thật, cũng gọi là thiện căn của tất cả chúng sinh, có thể phá trừ tất cả các thứ xấu ác của ba nghiệp thân khẩu ý. Tất cả thế nguyện ở thế gian và xuất thế gian không có gì hơn đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, thế nguyện như vậy là vô thắng, vô thượng.

Bồ-tát Ma-ha-tát ban đầu phát ba tâm Bồ-đề gồm có năm việc: Một là tánh. Hai là hành. Ba là cảnh giới. Bốn là công đức. Năm là tăng trưởng. Bồ-tát nếu có thể phát tâm Bồ-đề, thì được gọi là Bồ-tát Ma-ha-tát, nhất định chứng đắc đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, tu hạnh Đại thừa, cho nên ban đầu phát tâm Bồ-đề, thì có thể thâm giữ tất cả pháp thiện. Bồ-tát Ma-ha-tát pháp tâm Bồ-đề, tùy sự thực hành mà dần chứng đắc đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, nếu không phát tâm thì trọn không thể chứng đắc, cho nên phát tâm là căn bản của đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng. Bồ-tát Ma-ha-tát thấy chúng sinh khổ, tâm liên sinh thương xót, cho nên Bồ-tát nhân nơi tâm từ bi mà phát tâm cầu đạt đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, nhân nơi tâm Bồ-đề mà tu ba mươi bảy phẩm trợ đạo, nhân nơi ba mươi bảy phẩm trợ đạo mà chứng đắc quả vị Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, cho nên phát tâm gọi là chi. Phát tâm Bồ-đề nên thực hành giới Bồ-tát, vì thế phát tâm là chi của giới Bồ-tát. Vì thế phát tâm gọi là căn, là nhân, là thâm tóm, là quả, cũng gọi là chủng tử Bồ-tát phát tâm lại có hai thứ: Một là rốt ráo. Hai là không rốt ráo. Rốt ráo là cho đến chứng đắc đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng trọn không thoái, mất. Không rốt ráo tức có thoái mất. Thoái có hai thứ: Một là thoái rốt ráo. Hai là thoái không rốt ráo. Thoái mất rốt ráo là trọn không phát tâm đạt đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, không thể tìm cầu tu tập pháp ấy. Thoái mất không rốt ráo là cầu tâm Bồ-đề, tu tập pháp ấy. Tâm Bồ-đề này gồm có bốn nhân. Thế nào là bốn?

1. Nếu có thiện nam thiện nữ hoặc thấy hoặc nghe chư Phật, Bồ-tát là không thể nghĩ bàn, lúc ấy liền sinh tâm cung kính, tin nhận và nghĩ suy: Việc của Phật, Bồ-tát là không thể nghĩ bàn. Nếu có thể đạt được việc không thể nghĩ bàn của chư Phật, Bồ-tát, thì tôi cũng sẽ phát tâm cầu đạt quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng. Vì thế nên chí tâm nghĩ đến Bồ-đề, phát tâm Bồ-đề.

2. Lại có người không thấy sự việc không thể nghĩ bàn của chư Phật, Bồ-tát, chỉ nghe tạng bí mật của chư Phật, Bồ-tát, nghe rồi liền sinh tâm cung kính tin nhận, do được tâm tín nên vì đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng và đại trí mà phát tâm Bồ-đề.

3. Lại có người không thấy sự việc không thể nghĩ bàn của chư Phật, Bồ-tát, cũng không được nghe pháp, nhưng khi thấy pháp diệt liền suy nghĩ đến pháp Phật vô thượng, có thể diệt hết vô lượng khổ não và làm lợi ích cho chúng sinh, chỉ có chư Bồ-tát có thể khiến cho pháp Phật ở đời lâu không diệt. Tôi nay cũng sẽ phát tâm Bồ-đề, khiến các chúng sinh xa lìa phiền não cùng những sự khổ lớn, ủng hộ pháp Phật ở đời lâu dài, vì trụ ở đời phát tâm Bồ-đề.

4. Lại có người không thấy pháp Phật diệt, chỉ thấy các chúng sinh trong đời ác, đầy đủ phiền não tham sân si, không biết xấu hổ, chỉ có keo kiệt, ganh ghét, ưu sầu khổ não, biếng nhác, không tin giáo pháp. Thấy như vậy rồi liền suy nghĩ: Vào thời đại ác, chúng sinh đại ác, không thể tu thiện, thời ác như vậy còn không thể phát tâm Nhị thừa huống là phát tâm cầu đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng. Ta nay sẽ phát tâm Bồ-đề, phát tâm này rồi sẽ giáo hóa tất cả chúng sinh khiến họ cũng phát tâm cầu đạt đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng. Cho nên Bồ-tát ở trong đời ác, chúng sinh xấu ác mà phát tâm Bồ-đề.

Lại có bốn nhân để phát tâm Bồ-đề: Một là tánh đầy đủ. Hai là bạn lành đầy đủ. Ba là tâm từ đầy đủ. Bốn là đầy đủ Thánh hạnh, quán sinh tử khổ, không sợ Bồ-đề khó hành kho hạnh.

Tánh đầy đủ: Nghĩa là tánh Bồ-tát tự đầy đủ.

Bạn lành đầy đủ gồm có bốn việc: Một là bạn lành đầy đủ căn, đủ trí tuệ lớn, có thể chỉ bày rõ về thiện ác, không thực hành theo đạo tà. Hai là tâm không phóng dật, hay phá trừ phóng dật, đóng cửa đường ác. Ba là tự có thể đầy đủ giới cấm của Bồ-tát, chuyển dạy cho người khác. Bốn là không dùng đạo thấp chuyển đạo cao của người khác, không dùng Tiểu thừa chuyển Đại thừa của người khác, không dùng tu phước chuyển định tuệ của người khác.

Đầy đủ tâm tuệ lại có bốn việc: Một là hoặc có thể giới có nơi chốn khổ não. Hoặc có thể giới không có khổ não, không có nơi chốn khổ não, Bồ-tát phát nguyện vãng sinh trong ấy. Hoặc thấy người khác thọ khổ xem như mình thọ khổ, sinh tâm từ bi phá trừ sự khổ ấy. Hai là sinh trong địa ngục, thấy người thọ khổ xem như mình thọ khổ, cũng sinh tâm từ phá trừ các khổ ấy. Ba là sinh trong ngạ quỷ, thấy chúng sinh thọ khổ như mình tự thọ, cũng sinh tâm từ bi phá trừ mọi khổ ấy. Bốn là sinh trong súc sinh, hoặc thấy thọ khổ như thân mình thọ khổ, cũng sinh tâm từ bi đoạn trừ sự khổ ấy.

Tâm từ đầy đủ lại có ba bậc là thượng, trung, hạ. Bậc thượng lại có bốn việc: Một là quán sinh tử khổ. Hai là tu tâm từ bi không có bắt đầu hay chấm dứt. Ba là tâm tánh mạnh mẽ. Bốn là được tâm trí tuệ.

Lại có bốn việc: Một là không phóng dật. Hai là đầy đủ giới. Ba là hay nhẫn nhục. Bốn là chí tâm chuyên niệm về đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng.

Lại có bốn việc: Một là xem hết chúng sinh giống như con một. Hai là không phân biệt kẻ oán, người thân và không oán không thân. Ba là được tâm tin kiên cố. Bốn là tu hành Thánh hạnh.

Tu tập tâm từ lại có bốn thứ lực: Một là nội lực. Hai là ngoại lực. Ba là nhân lực. Bốn là lực trang nghiêm.

Bồ-tát Ma-ha-tát chí tâm chuyên niệm về đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, đó là nội lực. Vì muốn hóa độ các chúng sinh nên phát tâm cầu đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, đó là ngoại lực. Có thể ở trong vô lượng a-tăng-kỳ kiếp tu tập hạnh thiện, phụng sự chư Phật và chư Bồ-tát, đó là nhân lực. Bồ-tát Ma-ha-tát ưa gần gũi bạn lành, lắng nghe chánh pháp, suy nghĩ ý nghĩa và tu hành đúng như nói, đó là lực trang nghiêm.

Nếu Bồ-tát Ma-ha-tát dùng nội lực và ngoại lực mà phát tâm cầu đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, đó gọi là tâm chánh, tâm bất động, tâm bất thối, tâm bất chuyển. Nếu dùng ngoại lực và lực trang nghiêm mà phát tâm Bồ-đề, đó gọi là tâm bất chánh, tâm động, tâm thoái mất, tâm chuyển.

Tâm chuyển của Bồ-tát có bốn nhân duyên: Một là tánh không đầy đủ. Hai là đầy đủ bạn ác. Ba là đối với chúng sinh không đủ tâm từ. Bốn là không thể quán sát lỗi lầm của sinh tử.

Bồ-tát Ma-ha-tát mới phát tâm Bồ-đề gồm có hai việc không thể nghĩ bàn: Một là đối với các chúng sinh khởi tưởng là quyến thuộc. Hai là không có tưởng về chúng sinh, Bồ-tát thường dùng trí tuệ quán sát, ai

là chúng sinh, chúng sinh thuộc về ai. Đó gọi là hai nhân. Hai tâm này có thể khiến Bồ-tát không thối chuyển.

Ban đầu phát Bồ-đề có hai thứ tâm: Một là ban cho chúng sinh sự an ổn. Hai là ban cho chúng sinh sự an lạc. Dùng các pháp thiện giáo hóa chúng sinh khiến xa lìa pháp ác, đấy gọi là an ổn. Có thể dùng tài vật cung cấp cho chúng sinh khiến họ xa lìa sự bần cùng, như là các thứ như y phục, thức ăn, phòng nhà, thuốc men v.v... Đấy gọi là an lạc.

Bồ-tát bất thối có hai thứ tâm: Một là tánh trang nghiêm. Hai là chuyên tâm thọ trì trang nghiêm. Thường suy nghĩ muốn khiến cho chúng sinh được an lạc. Đấy gọi là tánh trang nghiêm. Trọn không thối chuyển tâm Bồ-đề, nhân sinh tâm này nên có thể ban cho tất cả chúng sinh sự an lạc. Đấy gọi là thọ trì trang nghiêm.

Bồ-tát bất thối phát sinh phước đức gồm có hai chốn: Một là tâm Bồ-đề. Hai là vì chúng sinh mà thọ nhận khổ. Hai việc như vậy gọi là tụ pháp thiện lớn. Bồ-tát mới phát tâm kiên cố lại có hai việc thù thắng hơn tất cả Thanh văn Duyên giác: Một là nhân thù thắng. Hai là quả thù thắng.

Bồ-tát Ma-ha-tát phát tâm Bồ-đề tu các pháp thiện, ấy gọi là nhân. Nhân thực hành pháp thiện mà chứng đắc đạo quả Chánh đẳng Chánh giác Vô thượng, ấy gọi là quả. Nhân quả như vậy thù thắng hơn tất cả Thanh văn, Duyên giác.

Bồ-tát bất thối có hai việc lớn: Một là phát tâm thương vì vô lượng chúng sinh làm ruộng phước. Vì làm các bậc cha mẹ, sư trưởng, Hòa thượng mà sinh lòng thương xót, vì thương xót nên khi đi, đứng, nằm, ngồi, ngủ nghỉ thường có chư Thiên hộ trì, như Chuyển luân Thánh vương thường được năm trăm quỷ thần áo xanh hộ vệ. Bồ-tát bất thối cũng lại như vậy, vì thương xót nên nếu thọ thân thì không có bệnh khổ. Hai là Bồ-tát phát tâm thương vì sự an vui của chúng sinh, xem chúng sinh như cha mẹ, tất cả chúng sinh ở chỗ Bồ-tát, ba nghiệp thân khẩu ý nhu hòa không có xấu ác. Bồ-tát Ma-ha-tát phát tâm Bồ-đề không mất chánh niệm, đối với các chúng sinh không khởi tâm hại, không ăn thịt, không lừa dối, thường đem pháp thiện giáo hóa chúng sinh, khiến chúng sinh không thọ khổ, không phước bỏ, không ưu sầu, có thể tự điều phục và điều phục người khác, tùy theo chỗ ở của muôn loài đều khiến cho họ tăng trưởng phước nghiệp. Nếu vì nhân duyên của khách trần phiến não mà rơi vào ba đường ác, thì ắt có thể được ra khỏi, tuy đồng thọ khổ mà không sinh tâm độc hại, thấy người khác thọ khổ sinh tâm thương xót. Bồ-tát mới phát tâm Bồ-đề, thành tựu vô lượng công đức như vậy.